

COVID-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin Merhamet Yeterliliği ve Empati Düzeyine Etkisi

The Effect of Social Support Perceived by Nursing Students on Compassion Competence and Empathy Level in the COVID-19 Pandemic

İbrahim ÇAKAN¹, Bahar ÇİFTÇİ²

ÖZ

Amaç:Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin merhamet yeterliliği ve empati düzeyine etkisinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem:Kesitsel tipte gerçekleştirilen araştırmanın evrenini Ocak 2022'de Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesinde eğitim gören öğrenciler; örneklemini ise 473 öğrenci oluşturdu. Araştırmanın verileri "Tanıtıcı Bilgi Formu" ÇBASDÖ, MYÖ ve EDBÖ ile toplandı. Veriler SPSS paket programında değerlendirildi.

Bulgular: Hemşirelik öğrencilerinin sosyal desteklerinin puan ortalaması $63,47 \pm 14,92$, merhamet yeterlilikleri puan ortalaması $4,02 \pm 0,52$, empati düzeyi puan ortalaması $51,42 \pm 7,69$ 'dir. Öğrencilerin sosyal destek düzeyleriyle merhamet yeterlilikleri arasında ve sosyal destek düzeyleriyle empati düzeyleri arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu, merhamet yeterlilikleriyle empati düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzey bir ilişki olduğu belirlendi. Merhamet yeterliliğinin ve empati düzeyinin, öğrencilerin sosyal destek düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığı, merhamet yeterliliği ve empati düzeyinin modele anlamlı bir katkısı olduğu belirlendi.

Sonuç:Öğrencilerin sosyal destek düzeyleri ne kadar yüksekse merhamet yeterliliklerinin ve empati düzeylerinin de o kadar yüksek olduğu sonucuna varıldı.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, empati, hemşirelik öğrencileri, merhamet yeterliliği, sosyal destek

GİRİŞ

Hemşireler temel sorumlulukları olan bakım işlevlerini, terapötik ilişki ile yerine getirmektedir (1). Terapötik ilişkinin sağlanmasında empati ve merhamet önemli kavramlardır. Hemşirelik öğrencilerinin hastalarına yeterli bakım vermeleri için empati becerilerinin yüksek olması ve empatik eğilime sahip olmaları önemlidir. Empatik

ABSTRACT

Aim:The purpose of this study is to examine the effect of social support perceived by nursing students on compassion adequacy and empathy levels during the COVID-19 pandemic.

Material and Method:While the population of the cross-sectional study was formed by the students studying at Atatürk University Faculty of Nursing in January 2022.The sample of the study consisted of 473 students.The data of the study were collected with the "Descriptive Information Form" MSPSS, MYÖ and EBÖ.The data were evaluated in the SPSSpackage program.

Results:It was determined that the mean score of the social support of the nursing students was $63,47 \pm 14,92$,the mean score of the compassion adequacy was $4,02 \pm 0,52$,and the mean score of the empathy level was $51,42 \pm 7,69$.There was a weak positive correlation between the social support levels and compassion adequacy of the students, and between the social support and empathy levels.It was determined that there was a positive relationship between compassion competencies and empathy levels.It was concluded that compassion efficacy and empathy level significantly predicted students' social support levels, and compassion efficacy and empathy level contributed significantly to the model.

Conclusion:It was concluded that the higher the students' social support levels, the higher their compassion adequacy and empathy levels.

Keywords: Compassion adequacy, COVID-19, empathy, nursing students, social support

beceri ve empatik eğilim insanların bir kişilik özelliği gibi görülse de mesleki eğitim sırasında kazandırılması ve mesleki uygulamalarla da pekiştirilmesinin önemi büyüktür (2).

Empatik eğilim kadar önemli bir diğer kavram ise; merhamettir. Merhamet; bireylerde, kendisinde veya çevresinde ortaya çıkan veya çıkabilecek acıları anlama ve azaltma konusunda motivasyon sağlamaktadır (3). Hemşirelikte merhamet, sadece hastanın yaşadığı zorlukları anlamak ve onlarla empati kurmak değil, aynı zamanda gereksinimleri olan hemşirelik bakımı ile onlara destek olmak ve onları güçlendirmektir (4).

1. Uzman Hemşire, Erzurum Kamu Hastaneler Birliği, Erzurum, Türkiye, E-posta:ibrahim.cakan12@ogr.atauni.edu.tr ORCID: 0000-0002-6775-5286

2. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Erzurum, Türkiye,

E-posta: bahar.ciftci@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0001-6221-3042

Gönderim Tarihi:17.06.2022 - Kabul Tarihi: 01.11.2023

Merhamet; hastalarla terapötik bir ilişki kurulması ve kaliteli hemşirelik bakımının sağlanmasına olanak tanımaktadır (5). Merhamet yeterliliği, hastaların fiziksel, duygusal ve psikolojik baskılarını göz önünde bulundurarak hasta gereksinimlerine coşkuyla yanıt vermeyi gerektirir (6). Hemşirelik öğrencileri için merhametli bir bakım, empatiyi, hastaların acılarını hafifletmeyi, bireyselleştirilmiş hemşirelik gereksinimleriyle ilgilenmeyi, terapötik iletişimden yararlanmayı ve hasta ile hemşirenin olumlu ilişkilerini içermektedir (7).

Hemşirelik öğrencilerinin uygun bakımı sunabilmeleri için empatik eğilimin ve merhamet yeterliliğinin değerlendirilmesi gereklidir (8). Her iki kavramı da etkileyen diğer bir husus ise; algılanan sosyal destektir. Algılanan sosyal destek “aile”, “arkadaş” ve “önemli diğer kişiler” olarak çok boyutlu olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda sosyal destek, bireyin ailesi, arkadaşları veya yakın özel çevresinde güvendiği ve yardım alabileceği kişilere sahip olması ve dolaylı olarak bu kişilerin kaynaklarına bir ölçüde erişmesi olarak açıklanabilir (9). Pandemi gibi zorlu süreçler bireylerin sosyal destek düzeylerini etkileyebilmektedir. Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilen COVID-19 virüsün hızla çevreye yayılarak tüm dünyayı tehdit eder hale gelmiş, sağlık, eğitim, ekonomi gibi tüm alanları derinden etkilemiştir (10,11). Tüm dünyayı ve tüm insanlığı etkileyen COVID -19 ve benzeri pandemiler insanları sadece fiziksel olarak değil ruhsal ve sosyal olarak da etkilemekte; bu hastalıklar sonucunda insanlar sadece fiziksel sağlıklarını değil, işlerini, aile düzenini, eğitim hayatını ve sosyal ilişkilerini de kaybedebilmektedir (12).

Pandemi sürecinde, hastanın bakımıyla yakından ilgilenen, klinik uygulamada bulunan öğrenciler, fiziksel ve psiko-sosyal sorunlarla karşılaşmakta stres ve anksiyete düzeyleri artmaktadır (13). Sun ve ark.’nın (14) yaptıkları araştırmada; COVID-19 salgını sırasındaki kaygının öğrencilerde hemşireliğin mesleki kimliği üzerinde olumsuz etki yaptığını göstermişlerdir. Hemşirelik öğrencilerinin bu kadar yüksek klinik uygulama stresi, merhamet gibi profesyonel hemşirelik

yeterliliğini gösterme yeteneklerine engel teşkil edebilir. Diğer taraftan; algılanan destek seviyesinin öğrencilerin stresle başa çıkma ve akademik performanslarını etkilediğini ortaya koymaktadır (15). Algılanan sosyal desteği yüksek olan üniversite öğrencilerinin olaylara daha olumlu baktığı ve akademik başarılarının arttığı görülmektedir (16). Hemşirelik öğrencileri, eğitim yolculuklarında akademik ve klinik stresler gibi birçok zorlukla sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır (17). Bu zorluklar öğrencilerin esenliği için risk oluşturabilir, dolayısıyla hastalarına yetkin, empatik ve merhametli bakım sunmalarını olumsuz etkileyebilir (18). Benzer şekilde, hemşirelik öğrencileri önceki çalışmalarda bildirildiği gibi klinik ortamlarda daha az merhametli davranış göstermektedir (18).

Pandemi sürecinde öğrencilerin hastalarına empati ile merhametli bakım sunmaları mesleğe ilişkin faktörleri de olumlu etkileyecektir. Hemşirelik öğrencilerinin merhamet yeterliliği ve empatik düzeylerinin belirlenmesi, bu alanlarda sergileyecekleri davranışların öngörmesine yardımcı olacaktır. Elde edilen sonuçlara yönelik önlemlerin alınması sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabilir. Literatür incelendiğinde hemşirelik öğrencilerinin sosyal destek düzeylerini, merhamet yeterliliklerini ve empati düzeylerini inceleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Fakat hemşirelik öğrencilerinde sosyal desteğin öneminin vurgulandığı ve öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin merhamet ve empati düzeyine etkisinin incelendiği bir çalışmaya ulaşılamadığı için; bu araştırma COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin merhamet yeterliliği ve empati düzeyine etkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirildi.

Araştırmanın Soruları

1. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin merhamet yeterliliği düzeyine etkisi var mıdır?
2. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin empati düzeyine etkisi var mıdır?

3. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal, merhamet yeterliliği ve empati düzeyi arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırma kesitsel tipte bir çalışmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma Ekim 2021-Haziran 2022 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesinde 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında eğitim gören hemşirelik öğrencileriyle gerçekleştirildi.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Ocak 2022 tarihinde Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesinde 2021-2022 eğitim öğretim yılında eğitim gören, 1200 hemşirelik öğrencisi; araştırmanın örneklemini ise bu evrenden araştırmaya katılmayı kabul eden, araştırma kriterlerini karşılayan ve olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 473 öğrenci oluşturdu.

Örnekleme büyüklüğünü belirlemek için yapılan güç analizinde örnekleme büyüklüğü 0.40 etki büyüklüğü, %99 güç ve 0.05 hata payı ile $n=428$ olarak hesaplandı. Belirtilen tarihler arasında 500 hemşirelik öğrencisine ulaşıldı. 500 öğrencinin 12'si araştırmaya katılmak istemedi, 15'inin verileri eksik doldurduğu için değerlendirilmeden çıkartıldı. Güç analizinde yeterli örnekleme büyüklüğüne ulaşıldığı için araştırma 473 öğrenci ile tamamlandı.

Araştırmadan Dahil Etme Kriterleri

- 2021-2022 eğitim öğretim yılında öğrenim görme
- 2., 3. veya 4. sınıfta olma
- İletişim problemi olmama

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği",

"Merhamet Yeterliliği Ölçeği" ve "Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği" ile toplandı.

Tanıtıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan, öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine yönelik bilgilerin elde edileceği 12 sorudan (yaş, cinsiyet, sınıf, sosyoekonomik düzey, kronik hastalık, COVID-19 tanısı alma, Aile üyeleri/ yakınlarında COVID-19 tanısı alma durumları, mesleği isteyerek seçme, aile tipi, kardeş sayısı, sosyal medya kullanma düzeyi, en çok kullanılan sosyal medya, en çok vakit geçirilen kişi) oluşmaktadır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Hasta yakını veya bakım vericilerin algılamış olduğu sosyal desteği değerlendirmek amacıyla Zimet ve ark. (19) tarafından geliştirilmiştir. Eker ve Arkar(20) 2001 yılında ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek 7'li likert tipinde olup 12 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten en yüksek 84 puan, en düşük 12 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin de yüksek olduğu belirtilmektedir. Eker ve Arkar'ın (20) çalışmasında ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,89'dur (20). Bu çalışmada ise Cronbach's Alpha değerinin 0,885 olduğu bulundu.

Merhamet Yeterliliği Ölçeği (MYÖ)

Merhamet yeterliliğini ölçmeye yarayan ölçek Lee ve Seomun.(21) tarafından 2016 yılında geliştirilmiştir. MYÖ'nin Türkçe geçerlik ve güvenirliği 2022 yılında Çiftçi ve Aras (21, 22) tarafından yapılmıştır. MYÖ 3 alt boyuttan oluşmaktadır (21, 22). Ölçek maddelerin puan ortalamaları hesaplanarak yorumlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 5, en düşük puan ise 1'dir. Puan arttıkça merhamet yeterliliği düzeyi artmaktadır (22). Çiftçi ve Aras (22) tarafından yapılan araştırmanın Cronbach's Alpha değerinin 0,795 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada Cronbach's Alpha değerinin 0,856 olduğu saptandı.

Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (EDBÖ)

Kaya ve Çolakoğlu (23) tarafından geçerlilik güvenilirlik çalışması yapılan ölçeğin 3 alt boyutu bulunmaktadır. Empati becerileri ölçmeye yarayan ölçek 5'li likert tiptedir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyi her iki aşamada da farklı örneklemeler doğrultusunda hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise Cronbach's Alpha değerinin 0,835 olduğu belirlendi.

Verilerin Toplanması

Veriler Ocak 2022 tarihinde araştırmacı (İÇ) tarafından toplandı. Fakültede her sınıfın 3 şubesi bulunmaktadır. Her şubeden 60 toplamda her sınıf için 180 öğrenciye ulaşılmaya çalışıldı. Kurum izni aldıktan sonra ders programı incelendi. Üç sınıfın da haftalık ders programından derslerinin yer ve zamanı not edildi. Dersin sorumlu öğretim üyesinden sözel izin alındı. Ders başlamadan 15 dakika öncesinde derslikte bulunuldu. Sınıfta bulunan öğrencilere araştırmanın amacı ve uygulama yöntemi hakkında bilgilendirme yapıldı. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin sözel onamları alındı. Tanıtıcı Bilgi Formu, ÇBASDÖ, EDBÖ ve MYÖ'ni içeren veri toplama formları öğrencilere dağıtıldı. Sorusu olan öğrencilerin soruları cevaplandırıldı. Veriler yüz yüze görüşme yöntemi ile doldurtuldu. Verilerin toplama süresi yaklaşık 3-5 dakika sürdü. Veri toplama formlarını dolduran öğrencilerden formlar geri toplandı.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows, Version 22.0) paket programında değerlendirildi. Araştırmada öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımının incelenmesinde; tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (ortalama, standart sapma, medyan, sayı, yüzde) kullanıldı. Normal dağılım gösteren ölçümlerde bağımsız gruplarda t testi, one way anova ve pearson korelasyon kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen ölçümlerde Mann Whitmey U testi, Kruskal Wallis ve Spearman korelasyon analizi kullanıldı. Ayrıca istatistiksel varsayımlar sağlanırsa Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapıldı. İstatistiksel anlamlılık sınır değeri $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'nun etik onayıyla (B.30.2.ATA.0.01.00/381), Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakülte'sinden kurum izni (E-80131151-100-2100292367) alındı. Araştırma grubu kriterlerine sahip öğrencilere araştırmanın amacı açıklanıp, sorulan sorular yanıtlanıp sözlü ve yazılı onayları alındı.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yalnızca bir kurumda yapılmış olması, farklı eğitim programlarıyla karşılaştırma yapılmamış olması ve belirli tarihle sınırlandırılması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

BULGULAR

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin merhamet yeterliliği ve empati düzeyine etkisinin incelendiği araştırmanın bulguları aşağıda yer almaktadır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %72,7'sinin kadın, %37,2'sinin 2. sınıf, %50,5'inin gelirin giderine eşit olduğu; %53,1'inin ilde yaşadığı ve %91,3'ünün kronik bir rahatsızlığının olmadığı belirlendi. Öğrencilerin %72,9'unun COVID 19 tanısı olmadığı, %70,8'inin aile üyeleri ve yakınlarında COVID 19 tanısı alan bireyler olduğu, %65,5'inin mesleği isteyerek seçtiği ve %79,1'inin çekirdek aileye sahip olduğu saptandı.

Öğrencilerin %42,7'sinin 3-4 kardeşe sahip olduğu, %89'unun sosyal medyayı kullandığı, %49,7'sinin en çok kullandığı sosyal medya platformunun "Instagram" olduğu; %63,2'sinin en çok vakit geçirdiği kişilerin arkadaşları olduğu, %51,4'ünün 23-24 yaş aralığında olduğu belirlendi. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin COVID 19 nedeniyle endişe düzeyleri ortalamalarının $4,53 \pm 2,64$ olduğu saptandı.

Tablo 1'de ölçek ve alt puan boyutlarının ortalamalarının dağılımları ve Tablo 2'de ölçeklerin puan ortalamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve Tablo 3'de çoklu regresyon analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 1. Ölçek ve Alt Boyutlarının Puan Ortalamalarının Dağılımları, Erzurum, 2022

Ölçekler		$\bar{x} \pm SD$	Min	Max
ÇBASDÖ	Özel Kişi Desteği	18,21±8,42	4	28
	Aile Desteği	23,71±4,78	4	28
	Arkadaş Desteği	22,28±5,32	4	28
	Toplam	63,47±14,92	12	84
MYÖ	İletişim	3,95±0,60	2	5
	Duyarlılık	4,18±0,60	1	5
	İç Görü	3,98±0,61	2	5
	Toplam	4,02±0,52	2,18	5,00
EDBÖ	Sosyal Beceri	15,42±2,91	4	20
	Duygusal Tepki	16,68±2,76	4	20
	Bilişsel Empati	19,34±3,49	5	25
	Toplam	51,42±7,69	15	65

Tablo 2. Ölçeklerin Puan Ortalamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Erzurum, 2022

		Algılanan sosyal destek	Merhamet yeterliliği	Empati düzeyi
Algılanan sosyal destek	r	1	0,225**	0,185**
	p		0,001	0,001
Merhamet yeterliliği	r	0,225**	1	0,498**
	p	0,001		0,001
Empati düzeyi	r	0,230**	0,497**	1
	p	0,001	0,001	

** . Correlation is significant at the 0,01 level (2-tailed).

Tablo 3. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları, Erzurum, 2022

Model	B	SH	Beta	t	p	95% Güven Aralığı		R	R ²	F ve P değeri	Tolerans	VIF			
						Alt	Üst								
Sosyal destek	Sabit	34,534	5,449		6,337	,001	23,835	45,242	0,244	0,060	F=14,760 P=0,001				
	Merhamet Yeterliliği	4,650	1,430	0,168	3,252	,001	1,840	7,460						,754	1,326
	Empati Düzeyi	0,208	0,096	0,112	2,167	,031	,019	0,398						,754	1,326

Öğrencilerin ÇBASDÖ puan ortalamaları incelendiğinde “Özel Kişi Desteği”nin 18,21±8,42, “Aile Desteği”nin 23,71±4,78, “Arkadaş Desteği”nin 22,28±5,32, ÇBASDÖ toplam puan ortalamasının ise 63,47±14,92 olduğu belirlendi. MYÖ puan ortalamaları incelendiğinde “İletişim”in 3,95±0,60, “Duyarlılık”ın 4,18±0,60, “İç Görü”nün 3,98±0,61 ve MYÖ toplam puan ortalamasının ise 4,02±0,52 olduğu saptandı. EDBÖ puan ortalamaları incelendiğinde “Sosyal Beceri”nin 15,42±2,91, “Duygusal Tepki”nin 16,68±2,76, “Bilişsel Empati”nin 19,34±3,49 ve EDBÖ toplam puan ortalamasının ise 51,42±7,69 olduğu belirlendi.

Korelasyon gücü 0,10-0,29 zayıf, 0,30-0,49 orta, 0,50-1 güçlü olacak şekilde değerlendirildi. (24) ÇBASDÖ puan ortalamaları ile MYÖ puan ortalamaları arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu bulundu ($p<0,05$). ÇBASDÖ puan ortalamaları ile EDBÖ puan ortalamaları arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu saptandı ($p<0,05$). MYÖ puan ortalamaları ile EDBÖ puan ortalamaları arasında pozitif yönde orta düzey bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0,05$).

Hemşirelik öğrencileri için bağımlı değişken olan ÇBASDÖ puanının bağımsız değişkenler olan MYÖ ve EDBÖ puanı tarafından açıklandığını

test etmek için kurulan modelde; modelin bütün olarak anlamlı olduğu belirlendi ($F=14,76$, $P=,001$). Merhamet yeterliliği ve empati düzeyi değişkenleri birlikte algılanan sosyal desteğin varyansının %6'sını açıklamaktadır. Her iki değişken de ayrı ayrı sosyal desteği etkilemektedir ($p<0,05$). Değişkenlerin algılanan sosyal destek üzerinde yordayıcılık önem sırası merhamet yeterliliği ($Beta=0,168$) ve empati düzeyi ($Beta=0,112$) şeklindedir. Analiz sonucuna göre sosyal desteği yordayan denklem: Sosyal destek= $34,534+(4,650*\text{merhamet yeterliliği})+(0,208*\text{empati düzeyi})$ biçimindedir.

Merhamet Yeterliliği Ölçeği puanında meydana gelecek olan 1 birimlik değişim ÇBASDÖ puanı üzerinde pozitif yönde 4,650 birimlik değişime neden olacaktır ($p<0,05$). EDBÖ puanında meydana gelecek olan 1 birimlik değişim ÇBASDÖ puanı üzerinde pozitif yönde 0,208 birimlik değişime neden olacaktır ($p<0,05$).

TARTIŞMA

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin merhamet yeterliliği ve empati düzeyine etkisinin incelendiği araştırmada öğrencilerin ÇBASDÖ puan ortalamalarının $63,47\pm 14,92$ olduğu belirlendi (Tablo 1). ÇBASDÖ'den alınabilecek en üst puanın 84 olduğu göz önüne alındığında, öğrencilerin çevresinden algılamış oldukları sosyal desteğin yüksek olduğu belirlendi. Dikmen ve ark.'nın (25) yaptıkları çalışmada; hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek puan ortalamasının yüksek olduğu bulunmuştur. Iraz ve ark.'nın (26) yaptıkları çalışmada; öğrencilerin, algılanan sosyal destek toplam puan ortalaması orta düzeyde hesaplanmıştır. Üstündağ ve ark.'nın (27) yaptıkları çalışmada; öğrencilerin sosyal destek algılarının yüksek olduğu görülmektedir. Özsaban ve ark.'nın (28) çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirtilmiştir. Öztürk ve ark.'nın (29) yaptıkları çalışmada; hemşirelerin sosyal destek algısının orta düzeyde olduğu belirtilmektedir. Xiao ve ark.'nın (30) Çin'de salgın döneminde COVID-19 hastalarını tedavi eden sağlık çalışanlarında

yaptığı çalışmada da, sağlık çalışanlarının algıladığı sosyal destek düzeyi ortalama puanın üzerinde belirlenmiştir. Cai ve ark.'nın (31) yaptığı çalışmada COVID-19 salgınıyla mücadele eden sağlık çalışanlarında sosyal destek düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna karşın Bai ve ark.'nın (32) SARS salgını döneminde yaptıkları bir çalışmada, hastanede görev yapan sağlık çalışanlarının çoğunluğunun yaşadıkları yerdeki bireyler tarafından dışlandığı ve reddildiği saptanmıştır. Bu durum, sağlık çalışanlarının salgın sürecinde kritik bir rol üstlenmeleri nedeniyle bir yandan sosyal destek aldıklarını ancak bir yandan da salgın sürecinde meydana gelen bulaşma korkusu nedeniyle toplumdaki bireyler tarafından hastalık taşıyıcı olarak görüldüğü ve dışlanabildiğini göstermiştir. Raven ve ark. (33) sağlık çalışanlarının Ebola salgını ile baş etme stratejilerini değerlendirdiği nitel çalışmada da sağlık çalışanları için aileden alınan desteğin etkili bir baş etme faktörü olduğu, sağlık çalışanlarını salgın sürecinde aktif çalışma konusunda cesaretlendirdiği saptanmıştır. Türkiye'de pandemi sürecinde bu çalışmaya katılan öğrenci hemşirelerin algıladıkları yüksek sosyal destek düzeyini birçok faktörün etkilediği düşünülmektedir. Türkiye'deki insanlar, COVID-19 salgını sırasında sağlık uzmanları tarafından yapılan çalışmaları son derece takdir edilmiştir. Sosyal medyada destek kampanyaları düzenlenmiş, çeşitli televizyon kanallarında, kişisel ve ciddi risklere rağmen hastaların rehabilitasyonu için uzun saatler özveriyle çalışan sağlık çalışanlarını alkışlamak için programlar yayınlanmıştır. Sağlık çalışanlarına sağlanan olumlu halk desteğinin yanı sıra hastanede klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencileri için yeterli kişisel koruyucu ekipman ve tıbbi gereç bulunması, bu araştırmaya dahil edilen öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeyini artırmış olabilir. Bu araştırmada öğrencilerin sosyal destek algılarının diğer çalışmalara göre daha yüksek çıkmasının nedeni; öğrencilerin aileleri tarafından desteklendiği, uzun süre evlerinde kalmaları, uzaktan eğitimle eğitimlerine devam etmeleri ve sosyal medya aracılığıyla iletişimde kalmaları ve bu desteğin salgın süreciyle baş etmelerini kolaylaştıracağı söylenebilir.

Araştırmanın öne çıkan bir diğer özelliği, hemşirelik öğrencilerinin orta düzeyde ($4,02\pm 0,52$) merhamet yeterliliğidir. Samson-Akpan ve ark. (34) yaptıkları çalışmada da; hemşirelik öğrencilerinin merhamet yeterliliği ortalamasının üstünde ve bu araştırmanın sonucuyla benzer çıkmıştır. Won-Hee ve Won-Hee (35) yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin merhamet yeterliliğini ortalamasının üzerinde bulmuşlardır. Alquwez ve ark. (36) yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinde merhamet yeterliliği bu araştırmanın bulgularından daha düşüktür. Yapılan literatür incelenmesinde; hastanın duygularına duyarlı olma konusunda en yüksek yetkinliği algıladıkları çalışmalarda da benzer bulgular kaydedilmiştir. (34-36) Bununla birlikte, öğrencilerin karmaşık hasta vakalarıyla karşılaşmaları ve genellikle hasta bakımını hemşirelik uygulamalarından uzaklaştıran çeşitli karmaşık ve ileri teknolojilerin mevcudiyeti ve kullanımı nedeniyle öğrencilerin zayıf merhamet yeterlilikleri vurgulanmaktadır. (37) Ayrıca; Hofmeyer ve ark. (38) da hemşirelik öğrencilerinin zorvetalepkar hastalar, standartları altında çalışma koşulları ve kültür nedeniyle düşük merhamet yeterliliğine sahip oldukları belirtilmektedir. Bunun sonucunda olumsuz öz-yargıya, strese, merhamet yorgunluğuna yol açtığını da ifade etmektedir. Bu araştırmanın literatürle uyumlu olması ve hemşirelerin merhametine en fazla ihtiyaç duydukları COVID-19 pandemi sürecinde merhamet yeterliliklerinin ortalamasının üstünde olması sevindiricidir.

Hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal destekleri ile merhamet yeterlilikleri arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu bulundu ($p<0,05$) (Tablo 2). Ayrıca; hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal destekleri ile empati düzeyleri arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu saptandı ($p<0,05$). (Tablo 2). Diğer bir bulgu ise hemşirelik öğrencilerinin merhamet yeterlilikleri empati düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzey bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0,05$). Merhamet yeterliliği ve empati düzeyi değişkenleri birlikte algılanan sosyal desteğin varyansının %6'sını açıklamaktadır. Her iki değişkende ayrı ayrı sosyal desteği etkilemektedir

($p<0,05$). Değişkenlerin algılanan sosyal destek üzerinde yordayıcılık önem sırası merhamet yeterliliği (Beta=0,168) ve empati düzeyi (Beta=0,112) şeklindedir (Tablo 3). Bu bulgular öğrencilerin algıladıkları sosyal destek arttıkça, daha merhametli, daha empatik davrandıklarını ve merhamet yeterlilikleri arttıkça da empatik düzeylerinin arttığını göstermektedir. Yiğitbaş ve ark.'nın (39) yaptıkları çalışmada; öğrencilerin sosyal destekleri ile empatik eğilim arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Sosyal destek ve empati, duyguları anlama ve dile getirme açısından olumlu pekiştiricilerdir. (40) Bu bağlamda sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin sosyal destek ve empati düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Klinik uygulamada öğrencilerle birlikte olan öğretim elemanlarının düşük merhamet düzeyine ve düşük empati becerilerine sahip öğrenciler için algılanan sosyal desteklerinin değerlendirmeleri ve süreci yönetmeleri gerekmektedir. Bu çalışmada da, hemşirelik öğrencilerinin algılanan sosyal desteğin hemşirelik mesleği üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirlendi. Bu nedenle sosyal destekleri yetersiz olan hemşirelik öğrencilerinin sosyal desteklerini arttırmının öğrencileri merhamet yeterliliğini ve empatik becerilerini arttırmaya yardımcı olabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları sosyal desteğin merhamet yeterliliği ve empati düzeyine etkisinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada; öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin yüksek, merhamet yeterliliklerinin orta, empati düzeyinin ise yüksek olduğu belirlendi. Öğrencilerin sosyal destek düzeyleri ile merhamet yeterlilikleri arasında ve sosyal destek düzeyleri ile empati düzeyleri arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğu, merhamet yeterlilikleri ile empati düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzey bir ilişki olduğu saptandı. Ayrıca; merhamet yeterliliğinin ve empati düzeyinin, öğrencilerin sosyal destek düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığı, merhamet yeterliliği ve empati düzeyinin modele anlamlı bir katkısı olduğu sonucuna ulaşıldı.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda; fakülte bünyesinde öğrencilere sağlanan sosyal desteğin artırılmasına yönelik bilimsel, kültürel ve sosyal aktiviteler düzenlenmesi, öğrencilerin merhamet yeterliliği ve empati eğilimlerinin artırılması için kuramsal ve uygulamalı eğitimlerin verilmesi, arkadaşlardan gelen destek düzeyini artırmak için sosyal kulüp etkinliklerinin düzenlenerek öğrencilerin birbirleriyle etkileşiminin artırılması, öğrencilerin toplumsal duyarlılık projelerine yönlendirilmesi ve öğretim üyeleriyle projelerin gerçekleştirilmesi için teşvik edilmesi, ayrıca; araştırmanın daha büyük bir örneklem grubunda, farklı popülasyonlarda, farklı bölümlerde, farklı bölgelerde karşılaştırmalı yapılmasının uygun olacağı önerilebilir

KAYNAKLAR

1. Doğan P, Tarhan M, Kürklü A. Hemşirelik öğrencilerinin bireyselleştirilmiş bakım algıları ile ahlaki duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişki. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2019;119-24.
2. Uncu F, Açık Y, Deveci S, Çelebi E, Oğuzöncül A, Ulaş B. Sağlık Yüksekokulunda öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-Dergisi*. 2015;3(3):1-8.
3. Goldin PR, Jazaieri H. The compassion cultivation training (CCT) program. *The Oxford handbook of compassion science*. 2017:235-45.
4. Dewar B, Cook F. Developing compassion through a relationship centred appreciative leadership programme. *Nurse education today*. 2014;34(9):1258-64.
5. Dewar B, Nolan M. Caring about caring: Developing a model to implement compassionate relationship centred care in an older people care setting. *International journal of nursing studies*. 2013;50(9):1247-58.
6. Dewar B, Christley Y. A critical analysis of compassion in practice. *Nursing Standard (through 2013)*. 2013;28(10):46.
7. Su JJ, Masika GM, Paguio JT, Redding SR. Defining compassionate nursing care. *Nursing ethics*. 2020;27(2):480-93.
8. Turan N, Öztürk A, Kaya H, Aştı TA. Toplumsal cinsiyet ve hemşirelik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2011;4(1):167-73.
9. Zubaroğlu Yanardağ M. Examination of positive-negative affect and social support among college students: Sample of mehmet akif ersoy university faculty of economics

- and administrative sciences. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Social Sciences Institute*. 2017;9(22):278-94.
10. Organization WH. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19-11 March 2020. Geneva, Switzerland; 2020.
 11. Yamamoto GT, Altun D. The Coronavirus and the rising of online education. *Journal of University Research*. 2020;3(1):25-34.
 12. Samancı M. A Global Outbreak: Covid-19. *Journal of Samsun Health Sciences*. 2020;5(1):6-11.
 13. Gu Y, Zhu Y, Xu F, Xi J, Xu G. Factors associated with mental health outcomes among patients with COVID-19 treated in the Fangcang shelter hospital in China. *Asia Pacific Psychiatry*. 2021;13(2):e12443.
 14. Sun D, Yang D, Li Y, Zhou J, Wang W, Wang Q, et al. Psychological impact of 2019 novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak in health workers in China. *Epidemiology & Infection*. 2020;148.
 15. Şahin H, İşleyen F, Özdemir S. Eğitim fakültesi öğrencilerinin romantik ilişki durumları ve sosyal ağ kullanımlarına göre etkileşim kaygısı ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2012;8(2):25-36.
 16. Topkaya N, Buyukgoze-Kavas A. Perceived social support, life satisfaction, attitudes towards psychological help and intention to seek help: A model study. *International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*. 2015;10(2):976-96.
 17. Felicilda Reynaldo RFD, Cruz JP, Alshammari F, Obaid KB, Rady HEAEA, Qtait M, et al., editors. Knowledge of and attitudes toward climate change and its effects on health among nursing students: A multi-Arab country study. *Nursing forum*; 2018: Wiley Online Library.
 18. Alabdulaziz H, Alquwez N, Cruz JP, Tumala R, Albougami A, Albloushi M. The Compassion Competence Scale Arabic version: A validation study among student nurses and interns in Saudi Arabia. *International Journal of Nursing Practice*. 2021;27(3):e12843.
 19. Zimet GD, Dahlem NW, Zimet SG, Farley GK. The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*. 1988;52(1):30-41.
 20. Eker D, Arkar H, YALDIZ H. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2001;12(1):17-25.
 21. Lee Y, Seomun G. Development and validation of an instrument to measure nurses' compassion competence. *Applied Nursing Research*. 2016;30:76-82.

22. Çiftçi B, Aras GN. Adaptation of the compassion competence scale to Turkish. *Perspectives in Psychiatric Care*. 2021.
23. Barış K, ÇOLAKOĞLU Ö. Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2015;16(1):17-30.
24. Pallant J. *SPSS Survival Manual*. Ankara: Anı Yayıncılık; 2019.
25. Dikmen Y, Yılmaz D, Usta YY. Hemşirelik öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *European Journal of Therapeutics*. 2017;23(1):12-8.
26. Rıfat I, Arıbaş AN, Özşahin F. Algılanan sosyal destek ve psikolojik iyi oluş ilişkisi: üniversite öğrencileri örneği. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(2):363-76.
27. ÜSTÜNDAĞ H, BOSTANCIZ, AYDOĞAN B. Hemşirelik öğrencilerinin stresle başetme düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 2019;6(1):74-83.
28. Ozsaban A, Turan N, Hatice K. Resilience in nursing students: The effect of academic stress and social support. *Clinical and Experimental Health Sciences*. 2019;9(1):69-76.
29. Öztürk M, Ertem GT, Kotanoğlu MS, Erdinç Ş, Kınıklı S. Covid-19 pandemisinde görev alan sağlık çalışanlarının algıladıkları sosyal desteğin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerine etkisi. *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*. 2021;54(1):70-7.
30. Xiao H, Zhang Y, Kong D, Li S, Yang N. The effects of social support on sleep quality of medical staff treating patients with coronavirus disease 2019 (COVID-19) in January and February 2020 in China. *Medical science monitor: international medical journal of experimental and clinical research*. 2020;26:e923549-1.
31. Cai W, Lian B, Song X, Hou T, Deng G, Li H. A cross-sectional study on mental health among health care workers during the outbreak of Corona Virus Disease 2019. *Asian journal of psychiatry*. 2020;51:102111.
32. Bai Y, Lin C-C, Lin C-Y, Chen J-Y, Chue C-M, Chou P. Survey of stress reactions among health care workers involved with the SARS outbreak. *Psychiatric services*. 2004;55(9):1055-7.
33. Raven J, Wurie H, Witter S. Health workers' experiences of coping with the Ebola epidemic in Sierra Leone's health system: a qualitative study. *BMC health services research*. 2018;18(1):1-9.
34. Samson-Akpan PE, Lee Y, Cayaban ARR, Al-Jubouri M, John ME. Compassion competence among nursing students from different cultures: A multi-country study. 2019.
35. Won-hee J, Won Hee J. The Relationship between Clinical Practice Stress and Empathy Competence of Nursing Students: Mediating Effect of Nursing Professionalism *J Korean Acad Soc Home Care Nurs*. 2020;27(2):169-78.
36. Alquwez N, Cruz JP, Al Thobaity A, Almazan J, Alabdulaziz H, Alshammari F, et al. Self-compassion influences the caring behaviour and compassion competence among saudi nursing students: A multi-university study. *Nursing Open*. 2021;8:2732-42.
37. Sinclair S, Russell LB, Hack TF, Kondejewski J, Sawatzky R. Measuring compassion in healthcare: a comprehensive and critical review. *The Patient-Patient-Centered Outcomes Research*. 2017;10(4):389-405.
38. Hofmeyer A, Toffoli L, Vernon R, Taylor R, Fontaine D, Klopper HC, et al. Teaching the practice of compassion to nursing students within an online learning environment: A qualitative study protocol. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*. 2016;9(4):201-22.
39. Yigitbaş Ç, Bulut AD, Günseli S. Algılanan sosyal destek ile empatik eğilim ve empatik beceri arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Family Medicine*. 2019:155.
40. Yavuzer Y, Albayrak G, Keldal G. Üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki: Problem çözme becerilerinin aracılık etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2018;33(1):242-55.